

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJA

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālrunis: 67036801, 67036716, 67036721
Fakss: 67210823, 67285575; e-pasts: tm.kanceleja@tm.gov.lv

Rīgā

Nr. _____

Satversmes tiesai

Par Satversmes tiesas lietu Nr. 2012-11-01 „Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam”

Tieslietu ministrija ir izvērtējusi [*iesniedzēja*] konstitucionālo sūdzību par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106. pantam un savas kompetences ietvaros sniedz šādu viedokli.

Izglītības likuma 50. panta 1. punkts noteic, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīšu noziegumu un nav reabilitēta (turpmāk – apstrīdētā norma).

Pieteikuma iesniedzējs pauž viedokli, ka apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības uz nodarbošanos, un ierosina ierobežojumu saistīt, nevis ar rehabilitācijas jēdzienu, bet gan ar sodāmības dzēšanas vai noņemšanas institūtu. Tāpat likumdevējs, nosakot ierobežojumu, varētu ņemt vērā Krimināllikuma 7. pantu un veidot diferencētu pieeju atkarībā no tā, kāda smaguma noziedzīgu nodarījumu persona izdarījusi.

Vēršam uzmanību uz to, ka apstrīdētajā normā ir noteikti divi apstākļi, kuru pastāvēšanas gadījumā personai ir liegtas tiesības strādāt par pedagogu, t.i., sodīta par tīšu noziegumu un nav reabilitēta. Ja personai par tīša nozieguma izdarīšanu sodāmība tiek dzēsta vai noņemta saskaņā ar Krimināllikuma 63. pantu, tas vēl nerada apstākli, ka persona par minētā nozieguma izdarīšanu ir tikusi arī reabilitēta, jo saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 380. pantu persona netiek reabilitēta, ja kriminālprocesi izbeidz ar lēmumu, kāds paredzēts šā likuma 377. panta pirmās daļas 3., 4., 5. un 9. punktā, 379. panta pirmajā un otrajā daļā, 410. panta pirmajā daļā, 415. pantā, 415.¹ panta pirmajā daļā, 421. pantā, 605. panta pirmajā daļā, 615. panta trešajā daļā, kā arī notiesājoša sprieduma gadījumā. Tas nozīmē, ka, iekams persona netiek reabilitēta Kriminālprocesa likumā paredzētajā kārtībā, apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums pastāv arī pēc tam, kad sodāmība personai tiek dzēsta vai noņemta. Persona var tikt reabilitēta Kriminālprocesa likuma 62. nodaļā paredzētajā kārtībā sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, piemēram, ja tiek konstatēti apstākļi, kas, pieņemot nolēmumu, nav bijuši zināmi tiesai un kas paši par sevi vai kopā ar agrāk konstatētajiem apstākļiem norāda, ka notiesātais nav vainīgs vai izdarījis vieglāku vai smagāku noziedzīgu nodarījumu nekā tas, par kuru viņš notiesāts. Tāpat persona var tikt reabilitēta Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā paredzētajā kārtībā sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu.

Apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojuma mērķis ir nodrošināt to, ka par pedagogu nevar strādāt tīša nozieguma izdarītājs, ja vien šāda persona vēlāk nav reabilitēta. Šāds ierobežojums pēc būtības ir līdzīgs likuma „Par tiesu varu” 55. panta 1. punktā noteiktajam, ka par

tiesneša amata kandidātu nevar būt personas, kuras agrāk sodītas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), un Prokuratūras likuma 37.panta pirmās daļas 4.punktā noteiktajam, ka par prokuroru un prokurora amata kandidātu nevar būt persona, kura ir sodīta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas). Tikai apstrīdētajā normā ierobežojums nav saistāms ar jebkāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, bet tikai tīšu noziegumu, savukārt, vārdi „un nav rehabilitēts” pēc satura atbilst ierobežojumam „neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas”, jo iekams persona nav rehabilitēta, tai joprojām spēkā ir ierobežojums, pat ja sodāmība par izdarīto noziegumu ir dzēsta vai noņemta. Minēto ir atzinis arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments 2011.gada 5.oktobra spriedumā Nr.SKC-478/2011, t.i., ka pedagoga amata kandidātam jāatbilst gan profesionālajām, gan augstām morāles un ētikas prasībām, tādēļ saskaņā ar Izglītības likuma 50.panta 1.punktu neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas persona, kas sodīta par tīšu noziegumu, nevar strādāt par pedagogu.

Papildus vēršam uzmanību uz to, ka Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.panta trešās daļas 4.punktā paredzētais ierobežojums tiek attiecināts uz jebkuru izglītības iestādes darbinieku, kurā uzturas bērni. Savukārt, Izglītības likuma 50.panta 1.punktā noteiktais ierobežojums tiek attiecināts tikai uz pedagogiem. Tas nozīmē, ka attiecībā uz pedagogu, kas strādā izglītības iestādē, kurā uzturas bērni, ir attiecināms gan Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.panta trešās daļas 4.punktā, gan Izglītības likuma 50.panta 1.punktā noteiktais ierobežojums. Savukārt, ja pedagogs strādā pieaugušo izglītības iestādē, tad uz viņu attiecināms tikai Izglītības likuma 50.panta 1.punktā paredzētais ierobežojums. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments 2011.gada 5.oktobra spriedumā Nr.SKC-478/2011 atzinis, ka Bērnu tiesību aizsardzības likuma normas attiecas uz visām personām, kuras strādā iestādē, kurā uzturas bērni, savukārt Izglītības likuma normas kā speciālās tiesību normas attiecas uz izglītības iestādē strādājošajiem pedagogiem.

Satversmes 106. panta pirmais teikums noteic, ka ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Ar Satversmes 106. pantā ietvertu jēdzienu „nodarbošanās” saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. Tas attiecināms uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā. Ievērojot minēto, pedagoga profesija ietilpst Satversmes 106. panta tvērumā.

Apstrīdētā norma ietver ierobežojumu strādāt par pedagogu, nosakot, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīšu noziegumu un nav rehabilitēta. Tādējādi apstrīdētā norma ietver ierobežojumu brīvi izvēlēties nodarbošanos atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

Satversmes 116. pants noteic, ka Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Līdz ar to Satversmes 106. pantā paredzēto tiesību ierobežojums vērtējams atbilstoši Satversmes 116. panta kritērijiem. Proti, Satversmes 106. pantā nostiprināto tiesību ierobežojumam jāatbilst šādām prasībām: 1) tam jābūt noteiktam ar likumu; 2) tam jāatbilst leģitīmam mērķim, kuru valsts vēlas sasniegt, nosakot šo ierobežojumu; 3) tam jāatbilst samērīguma principam. Likumdevējs ir tas, kas nosaka šo tiesību īstenošanas un ierobežošanas līdzsvaru (*Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2007-03-01*).

Apstrīdētā norma ir noteikta ar atbilstošā kārtībā pieņemtu un izsludinātu likumu. Līdz ar to nav šaubu par to, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Valstij ir pienākums noteikt tādu regulējumu, lai darbs sabiedrībai nozīmīgās profesijās tiktu īstenots atbilstoši sabiedrības interesēm. Lai apmierinātu iedzīvotāju vajadzības, valstij ir jāīsteno iespējami sabalansēta un konsekventa nodarbinātības politika. No vienas puses, likumdevējam šajā jomā ir jārada tāds tiesiskais regulējums, lai personas ar brīvi izraudzītas

nodarbošanās palīdzību varētu nopelnīt sev iztiku, bet, no otras puses, tiesiskajam regulējumam ir jābūt tādām, lai vienlaicīgi tiktu īstenota sabiedrībai nozīmīgu interešu aizsardzība. Likumdevējam ir rīcības brīvība noteikt konkrētai profesionālajai darbībai nepieciešamo izglītību, kā arī izvirzīt citas prasības konkrētai profesijai, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs (*Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra spriedums lietā Nr. 2009-74-01*). Viens no veidiem, kā to sasniegt ir noteikt kvalifikācijas un objektivitātes prasības personām, kurām uzticēta valstij vai sabiedrībai nozīmīgu funkciju izpilde.

Atbilstošs pedagoģijas process ir atkarīgs ne tikai no pedagoga prasmēm un zināšanām, bet lielā mērā arī no pedagoga personības. Jomā, kas skar bērna audzināšanu un izglītības procesu kā tādu, ir svarīgi tas, ka sabiedrība var būt pilnīgi pārliecināta, ka pedagogs pienācīgā kvalitātē izpildīs tam uzticētos pienākumus.

Pedagoģija ir audzināšanas zinātne. Tā pētī sabiedrības uzkrātās pieredzes nodošanu nākamajai paaudzei un šās paaudzes sagatavošanu tālākai apgūtās pieredzes attīstīšanai. Saskaņā ar Izglītības likuma 1. panta 4. punktu izglītība ir sistematizētu zināšanu un prasmju apguves un *attieksmju veidošanas process* un tā rezultāts. Izglītības process ietver mācību un *audzināšanas darbību*. Izglītības rezultāts ir personas zināšanu, prasmju un attieksmju kopums. Atbilstoši Izglītības likuma 1. panta 29. punktam vispārējā izglītība ir cilvēka, dabas un sabiedrības daudzveidības un vienotības izziņas, *humānas, brīvas un atbildīgas personības veidošanās process* un tā rezultāts. Izglītības mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, *demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli*. Atbilstoši izglītojamā vecumam un vajadzībām tiek nodrošināta iespēja: 1) iegūt zināšanas un prasmes humanitāro, sociālo, dabas un tehnisko zinību jomā, 2) iegūt zināšanas, prasmes un attieksmju pieredzi, lai piedalītos sabiedrības un valsts dzīvē, 3) tikumiskai, estētiskai, intelektuālai un fiziskai attīstībai, sekmējot zinīgas, prasmīgas un audzinātas personības veidošanos.

Ja pedagoga nododamā pieredze satur noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, ir pamats bažām, ka šī pieredze, kas saglabājas arī tad, ja sodāmība ir dzēsta vai noņemta, tiks nodota nākamajai paaudzei un ietekmēs izglītojamā domāšanu, kā arī var tikt apdraudēts atbildīgas personības veidošanās process, kas ir atbilstošs sabiedrībā pieņemtajām vērtībām un morāles normām, kā arī demokrātijas pamatprincipiem.

Šajā aspektā jāņem vērā, ka Krimināllikumā paredzētā sodāmības dzēšana vai noņemšana nozīmē tikai to, ka krimināltiesību izpratnē persona ir uzskatāma par nesodītu. Tomēr tas nenozīmē, ka persona nav izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, par kuru ir sodīta, turklāt sodāmības faktam ir juridiska nozīme gan civiltiesību, gan valsts tiesību jomā, jo sodāmības dzēšana vai noņemšana nedzēš pašu sodāmības faktu kā tādu.

Izglītības likuma 50. panta 1. punktā paredzētā ierobežojuma mērķis ir nodrošināt to, ka par pedagogu tiktu ierobežotas iespējas strādāt personām, kas sodītas par *tīšu* noziegumu. Saskaņā ar Krimināllikuma 9. pantu noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona, kas to ir izdarījusi, ir paredzējusi nodarījuma sekas un vēlējusies tās (tiešs nodoms) vai, kaut arī šīs sekas nav vēlējusies, tomēr apzināti pieļāvusi to iestāšanos (netiešs nodoms). Krimināllikuma 7. pantā ietvertā noziedzīgu nodarījumu klasifikācija norāda uz to, ka tīši noziedzīgi nodarījumi pēc sava rakstura ir bīstamāki un kaitīgāki, salīdzinājumā ar tiem, kas tiek izdarīti aiz neuzmanības, jo psihiskā attieksme tīšu noziedzīgu nodarījumu gadījumā ir apzināti vērsta uz kaitīgu seku radīšanu. Tieši psihiskajai attieksmei pedagoģijā ir izšķiroša nozīme, mācību un audzināšanas procesā veidojot humānu un atbildīgu personību.

Tādējādi noteiktajiem ierobežojumiem ir leģitīms mērķis, un plašākā nozīmē tas skar gan demokrātisko valsts iekārtu, gan citu cilvēku tiesību aizsardzību. Lai šo mērķi sasniegtu, normatīvajos aktos attiecīgās profesijas pārstāvim tiek izvirzītas paaugstinātas prasības

Tātad apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojuma ir leģitīms mērķis, ko atzīst arī pieteikuma iesniedzējs – nodrošināt kvalitatīva pedagogu korpusa izveidošanu, kas sekmētu

katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu fizisko un garīgo potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, kā arī saglabātu un nodotu nākamajām paaudzēm izpratni par demokrātijas pamatprincipiem, tostarp normatīvo aktu, it īpaši krimināltiesību sfērā, ievērošanas nepieciešamību.

Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma sasniedz šo mērķi, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti un vērsti uz to, lai nodrošinātu leģitīmā mērķa sasniegšanu.

Lai arī likumdevējs nav noteicis noziegumu grupas, ar kurām saistīts apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, ir jāņem vērā pedagoģijas mērķis, kura pamatā ir vispusīgas, atbildīgas, likumpaklausīgas personības veidošana. Jebkurš noziedzīgs nodarījums, par kuru Krimināllikumā ir paredzēta atbildība, pēc savas būtības ir uzskatāms par tādu nodarījumu, kas ir vērsts pret nozīmīgām sabiedrības interesēm. Tādējādi pastāv pamatots risks, ka persona, kas ar nodomu ir vērsusies pret nozīmīgām sabiedrības interesēm, pilnībā apzinoties savas rīcības sekas, nespēs izglītojamā radīt izpratni par nepieciešamību ievērot sabiedrības intereses un rīkoties saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto, neatkarīgi no tā, pret kādām sabiedrības interesēm noziedzīgais nodarījums vērsts.

Amata ierobežojumi personām, kuras pilda sabiedrībai nozīmīgas funkcijas, var būt stingrāki nekā citās jomās. Nosakot šāda veida ierobežojumus, likumdevējs centies panākt, lai pedagoga amatu, kura pildītāja galvenais uzdevums ir nodrošināt atbildīgas personības veidošanos, varētu ieņemt personas ar nevainojamu reputāciju. Personas sodāmība, neatkarīgi no tā, vai šī sodāmība ir dzēsta vai noņemta, var kavēt izvirzītā mērķa sasniegšanu. Tādējādi konstatējams, ka sabiedrība kopumā gūst lielāku labumu no apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma.

Līdz ar to valsts izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Bez tam jāvērtē, vai leģitīmo mērķi, kādu likumdevējs noteicis, aizliedzot par pedagogu strādāt personai, kas sodīta par tīšu noziegumu un nav reabilitēta, nevar sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Vērtējot, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādā veidā, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē.

Konkrētajā gadījumā likumdevējs nevar vispārīgi noteikt noziedzīgu nodarījumu grupas, ar kurām saistīts apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, jo pedagoga profesijā ir nepieciešama nevainojama reputācija, kas nekaitē izglītojamā attīstībai, veidojot personību, kas apzinās normatīvo aktu, it īpaši krimināltiesību jomā, ievērošanas nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā. Izglītojamie, jo īpaši bērni, kas atrodas tāda pedagoga ietekmē, kam ir tendence uz normatīvo aktu neievērošanu krimināltiesību sfērā, neatkarīgi no noziedzīgu nodarījumu grupas, rada bažas, ka izglītojamā izpratne par normatīvo aktu ievērošanu demokrātiskā sabiedrībā, morāles un ētikas vērtībām, atbildību neveidosies atbilstoši sabiedrībā pieņemtajām uzvedības normām.

Vienlaikus, izvērtējot saudzējošāku līdzekļu noteikšanas iespējamību, likumdevējs ir pieņēmis likumu „Grozījumi Izglītības likumā”, kas stāsies spēkā 2012. gada 1. oktobrī. Ar minēto likumu Izglītības likuma 50. panta 1. punkts tiek izteikts jaunā redakcijā, paredzot, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), izņemot gadījumu, kad pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Ministru kabineta noteikta institūcija, izvērtējusi, vai tas nekaitē izglītojamo interesēm, ir atļāvusi strādāt par pedagogu personai, kas bijusi sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu. Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā tiek izvērtēts, vai atļauja šādai personai strādāt par pedagogu nekaitēs izglītojamo interesēm.

Tieslietu ministrija pievienojas Saeimas atbildes rakstā paustajam viedoklim, ka grozījumi Izglītības likumā novērš pieteikuma iesniedzēja minētos regulējuma trūkumus, kas varētu liecināt par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 106. pantam.

Ievērojot minēto, pēc grozījumu Izglītības likuma 50. panta 1. punktā stāšanās spēkā ierobežojums ieņemt pedagoga amatu atbilst samērīguma principam un līdz ar to arī Satversmes 106. pantam.

Pielikumā:

1. Tieslietu ministrijas 2010.gada 26.maija vēstule Nr.1-13.6/2681 Izglītības un zinātnes ministrijai par ierobežojumiem veikt pedagoga darbu sodītajām personām uz 3 lp;
2. Tieslietu ministrijas 2010.gada 8.decembra vēstule Nr.1-24/1920-C [*iesniedzējam*] par Saeimas Juridiskā biroja viedokli uz 3 lp;
3. Saeimas Juridiskā biroja 2010.gada 29.septembra vēstule Nr.12/17-5-N/85-(9/10) Izglītības un zinātnes ministrijai uz 2 lp;
4. Tieslietu ministrijas 2012.gada 26.maija vēstule Nr.1-13.6/545 Izglītības un zinātnes ministrijai par [*personas*] iesniegumu par ierobežojumiem veikt pedagoga darbu sodītajām personām uz 3 lp;
5. Tieslietu ministrijas 2012.gada 20.jūlija vēstule Nr.1-17/2724 Informācijas centram par Izglītības likuma 50. panta 1. punktā noteikto ierobežojumu uz 6 lp;